

N:o 116.

Af herr **K. A. Staaff**, om skrifvelse till Konungen angående förbyggande af att aktieägare genom tillfälliga skenöfverlåtelser af aktier bereda sig otillbörligt inflytande å bolagsstämmas beslut.

De hufvudsakligaste bestämmelserna angående utöfvande af rösträtt vid aktiebolagsstämma innehållas i 33 och 34 §§ af lagen om aktiebolag den 28 juni 1895. Dessa paragrafer lyda sålunda:

“33 §.

Beslut om ändring af bolagsordningens bestämmelse i afseende på föremålet för bolagets verksamhet eller om sådan ändring af bolagsordningen, att aktier med företrädesrätt må utfärdas, vare ej giltigt, med mindre samtliga aktieägare förenat sig därom eller beslutet fattats å två på hvarandra följande bolagsstämmor, däraf minst en ordinarie, och å den stämma, som sist hålles, biträdts af minst tre fjärdedelar af de röstande, med ett sammanlagdt aktiebelopp af minst tre fjärdedelar af hela aktiekapitalet.

Beslut om annan ändring af bolagsordningen eller om bolagets upplösning af annan orsak, än i 54 § sägs, vare ej giltigt, med mindre samtliga aktieägare förenat sig därom eller beslutet fattats å två på hvarandra följande bolagsstämmor, däraf minst en ordinarie, och å den stämma, som sist hålles, biträdts af minst två tredjedelar af de röstande. Lag samma vare om beslut, som i 26 § afses, ändå att det ej innefattar ändring i bolagsordningen.

Är för giltighet af beslut, hvarom nu är sagdt, något ytterligare villkor i bolagsordningen bestämdt, lände ock det till efterrättelse.

34 §.

Jämte hvad i 32 och 33 §§ är om utöfvande af rösträtt och fattande af beslut å bolagsstämma stadgadt, gälle, där ej annorlunda finnes i bolagsordningen bestämdt:

att hvarje aktie berättigar till en röst;

att frånvarande aktieägares rösträtt må genom ombud utöfvas;

att såsom bolagets beslut gäller den mening, för hvilken de flesta rösterna afgifvas; och

att vid lika röstetal val afgöres genom lottning, men i andra frågor den mening gäller, som biträdes af de fleste röstande eller, om jämväl antalet röstande är lika, af stämmans ordförande.“

Den möjlighet till rösträttsbegränsning utöfver hvad lag stadgar, som lagen själf medgifver, har i ett mycket stort antal bolagsordningar genomförts. Detta har skett genom bestämmelser, som inskränka rösträtten till t. ex. en femtedel eller en tiondedel af de å stämman närvarande aktieägarnes sammanlagda röstetal.

Men om man frågar, hvilka reella garantier som finnas för att dessa bestämmelser — lagens såväl som bolagsordningarnes — verkligen skydda minoritetens rätt, blifver svaret ganska nedslående.

Intet är nämligen vanligare än att en stor aktieägare, som har intresse af att genomdrifva ett visst beslut, för tillfället öfverlåter den del af sina aktier, för hvilka han på grund af bestämmelser i lag eller bolagsordning ser sig hindrad att själf utöfva rösträtt, till andra personer. På detta sätt blifver den fulla rösträtten för samtliga aktierna åt honom bevarad. Hans bulvaner rösta efter hans order och skenöfverlåtelsen går tillbaka omedelbart efter bolagsstämman.

Jag vågar på grund af erfarenhet påstå, att detta sätt att kringgå lag och bolagsordning blifvit så vanligt, att det knappt längre anses stå i strid med hvad en person, som i allmänhet i sina göranden och låtanden vill anses vara en honnett man och som jämväl i allmänhet handlar såsom en sådan, kan tillåta sig. Och detta är ej något i och för sig märkvärdigt. Det är blott ett af de öfverflödande exemplen på, huru ledigt det enskilda intresset bryter igenom lagens skrank, då dessa ej äro tillräckligt höga eller fast uppförda.

Det lär emellertid ej behöfva vidlyftigt utläggas, att här föreligger ett missförhållande, som tarfvar bot.

I lagutsköttets utlåtande n:o 59 vid 1902 års riksdag angående en då väckt motion om *lagstadgad* inskränkning i rösträtt vid bolagsstämma bland

annat sålunda att ingen finge utöfva rösträtt för mera än en femtedel af det vid stämman representerade röstetal yttras följande:

“Då aktiebolag bildas skall enligt 8 § af ifrågavarande lag“ (aktiebolagslagen) “stiftelseurkunden innehålla bestämmelser om grunderna för utöfvande af rösträtt och fattande af beslut å bolagsstämma, såvidt de skola afvika från hvad härom finnes i 33 och 34 §§ föreskrifvet, och motsvarande bestämmelse skall enligt lagens 18 § innefattas i bolagsordningen. Den, som vill blifva delägare i ett bolag har sålunda alltid tillfälle att på förhand göra sig underrättad om de regler, som inom bolaget gälla för rösträtts utöfvande och hans inträde i bolaget innebär ett frivilligt inordnande under de villkor, som härutinnan äro föreskrifna. Med de stränga bestämmelser, som i 33 § äro meddelade angående förutsättningarne för ändring i bolagsordning torde det ock jämförelsevis sällan förekomma, att de en gång fastställda grunderna för utöfning af rösträtt därefter kunua underkastas rubbning till skada för minoriteten.“

Därest man ej kan bestrida, och ingen som äger någon erfarenhet kan det, hvad jag här ofvan yttrat, rörande det allmänna bruket att i fall af behof för tillfället utdela aktier och såmedelst kringgå de rösträttbegränsande bestämmelserna, finner man lätt, att de förhållanden lagutskottet här påpekat komma i en helt ny belysning.

Mycket sannt att stiftelseurkundens bestämmelser om rösträtt skola förblifva gällande, ingå i bolagsordningen och ej få ändras utan vissa särskilda former. Men ve den, som litat på, att härigenom också någon verklig garanti är vunnen för minoritetens rätt. Han skall snart finna, att vid första förefallande tillfälle, då aktiemajoriteten finner sig i behof af beslut, hvilka ej kunna genomdrivas utan att aktierna fördelas på ett större antal innehafvare, sker utan vidare en sådan fördelning och beslutet genomdrifves.

På det sättet kan faktiskt gång på gång, jämt och samt en eventuell bolagsordnings bestämmelse om rösträttens inskränkning, till t. ex. en femtedel af representerade aktier eluderas.

Ja i vissa fall — nämligen om den misshandlade minoritetens röstetal ej öfverstiger en fjärdedel af hela aktiekapitalet — kan faktiskt majoriteten göra sig allsmäktig, d. v. s. efter sin vilja genomdrifva bokstaffigen hvad den vill och följaktligen betrakta och behandla minoritetens tillskjutna kapital endast och allenast såsom ett till majoritetens privata förfogande och intresse gjordt sammanskott. Jag skall — med stöd från en nyligen gjord erfarenhet — exemplifiera detta. Två personer äga tillsammans med sina tre barn de 100 aktierna i ett aktiebolag, så att de faktiskt disponera alla aktierna. Bolaget går bra, dess grund är god och dess ställning solid. Men dessutom äga dessa samma personer hufvudparten i ett annat bolag, som går dåligt

och laborerar med svårigheter — efter deras åsikt blott i följd af kapitalbrist. Att draga penningar till detta senare bolag genom ny teckning lär ej lyckas. Annorlunda med det förra. De intressera tre kapitalister och lyckas få tecknade, låt oss säga ytterligare trettio aktier. De nya aktieägarna hafva omsorgsfullt pröfvat soliditeten hos det bolag, i hvilket de insätta sina penningar. De ha funnit dess ställning mycket god och de ha i bolagsordningens väl affattade bestämmelser om ett visst noga bestämdt ändamål för bolagets verksamhet en garanti för att denna skall fortgå inom samma trånga och tryggas som hittills. Och ehuru de ej äga fullt en fjärdedel af aktierna, anse de sig säkra, då de veta, att de gamla aktieägarna för ingen del ämna afyttra sina mycket goda aktier och att någon ändring af bolagets ändamål ej får ske med mindre samtliga aktieägarna förenat sig därom eller beslutet fattats å två på hvarandra följande bolagsstämmor, däraf minst en ordinarie och å den stämman som sist hålles biträdts af minst tre fjärdedelar af de röstande med ett sammanlagdt aktiebelopp af minst tre fjärdedelar af hela aktiekapitalet. Men de misstaga sig groft. Bolagets ändamål varder genom i laga ordning fattadt beslut — d. v. s. genom beslut fattadt af de gamla aktieägarna och af deras för tillfället engagerade fyra bulvaner — ändradt så att därunder kan innefattas en vidsträcktare verksamhet än dittills. Ändringen begagnas på det sätt att bolaget arrenderar det andra bolagets egendom, öfvertager dess verksamhet och förskjuter det nödigt förlag. Kuppen är sålunda gjord. Det dåliga bolaget har lyckats erhålla förlagskapital på det godas bekostnad.

Att missförhållandet förefinnes och är stort lär nog ej kunna förnekas. Men huru afhjälpa det? Ett sätt vore ju att belägga med ansvar dylik skenöfverlåtelse. En viss effekt skulle helt visst här af ej uteblifva. En mycket stor del af de personer, som nu anse sig utan tvekan kunna kringgå lagen skulle finna detta vida betänkligare, därest förfarandet vore förklaradt straffbart. Å andra sidan skulle oskicket nog fortfarande kunna i rätt stort omfång fortfara af den anledning, att den brottsliga afsikten ju alltid i dylika fall blefve svår att bevisa.

Ett annat sätt skulle möjligen kunna sökas i att ej medgifva rösträtt åt andra aktieägare än dem, som inom viss tid före bolagsstämman i behörig ordning registrerats. I flera fall skulle därigenom bulvanbruket förekommas. Dels äro dylika öfverlåtelse af naturliga skäl i allmänhet beräknade att vara blott en tid. Det är ej behagligt att i månadtal vara af med sina ägodelar. Dödsfall kunna inträffa, hvilka vålla svårigheter o. s. v. Dels äro de kupper, vid hvilka bulvaner äro af värde, ofta nog ej långt förut planlagda. Å andra sidan lider möjligen denna metod af felet att i vissa fall allt för mycket inkräkta på de fullt redbara affärstransaktionernas frihet. Eu stor, ej skenbar

utan verklig aktieöfverlåtelse kan vara gjord strax före en viktig bolagsstämma. I många fall kan kanske denna olägenhet afhjälpas genom aftal mellan de gamla och de nya aktieägarna om att dessa förra fortfarande skola rösta vid stämman, men efter de senares instruktion. Men detta kan uppenbarligen ej alltid ske. Metoden skulle onekligen i vissa fall kunna tänkas lägga rätt tryckande band på lofligt affärlif.

Men det kunde äfven finnas en tredje utväg af helt annan art än de föregående. Dessa hafva berört själfva aktiebolagslagstiftningens område. Det finnes dock äfven det sättet att belägga aktieöfverlåtelsen med en ekonomisk afgift, hvilken kunde verka som hämsko på ideliga skenbara öfverlåtelser. Man kunde belägga öfverlåtelsen af aktier i allmänhet med stämpelskatt. Denna utväg vore onekligen för det nu ifrågavarande ändamålet ganska effektiv. Men dess räckvidd vore å andra sidan ganska stor och det gäller då att se till, huruvida en sådan stämpelskatt ur andra synpunkter kunde synas lämplig.

Aktieöfverlåtelsens beläggande med stämpelskatt skulle väl närmast, där öfverlåtelsen sker mot valuta, motsvara stämpel å köp af fast egendom eller lösören. Att i de fall, då ett aktiebolag äger fast egendom af större omfattning, stämpelbeskatta köp af aktie bör så mycket mindre kunna väcka betänklighet, som därigenom ju endast skulle i någon mån korrigeras det missförhållande, som nu äger rum däruti att öfverlåtelse af fast egendom faktiskt genom aktieformen undandrages eljest stadgad lagfartsstämpel. Bolaget vinner ju lagfarten och därefter kan under nuvarande förhållanden egendomen flerfaldiga gånger byta om ägare genom försäljning af aktierna utan att någon beskattning motsvarande lagfartsstämpeln kan komma i fråga. Jag tvekar således ej att anse stämpel å aktieköp i detta fall såsom ett rent undanrödjande af ett missförhållande.

I fråga om aktiebolag, hvilka ej äga fast egendom, synes mig ej heller betänklighet böra råda. Staten gifver i själfva verket kapitalisten genom aktiebolagsformen en så betydande handräckning till att utan möda, utan besvär och med ansenligt förminskad risk, draga afkomst af kapital, att det ingalunda kan betraktas såsom obehörig hårdhet, att en särskild beskattning äger rum vid aktieöfverlåtelsen.

Att beskatta öfverlåtelser af aktier utan valuta — gifva — är i själfva verket blott en högst naturlig utvidgning af nuvarande gifvestämpelbestämmelser. Gifva af lösegendom är som bekant för närvarande underkastad stämpelbeskattning allenast i det fall, att gifvan sker genom skriftlig afhandling. Någon principiell oriktighet kan ej upptäckas i att för visst fall utsträcka denna beskattning äfven till gifva, som blott sker genom transport af själfva gifvoföremålet, här aktier.

Den stämpelbeskattning, hvarom här är fråga, blefve lätt i tillämpningen. Man behöfde blott stadga bestämmelser, hvarigenom rösträtts utöfvande i bolagsstämma blefve beroende af anmälan till och införande i registerboken af hvarje skedd öfverlåtelse samt tillika stadga, att aktie vid införande i registerboken af sådan förändring i afseende å äganderätten, hvarom här är fråga (d. v. s. köp, gåfva, byte eller annan öfverlåtelse inter vivos) skulle vara belagd med stämpel till visst belopp. Gjordes styrelsen dessutom ansvarig för underlåtenhet att tillse det stämpelbeläggning ägt rum, torde hufvuddragen af den behöfliga lagstiftningen vara tämligen klara.

Efter hvilken grund skattefoten skulle bestämmas kan ju vara föremål för olika meningar. Då man uppenbarligen afser att träffa aktiernas kapitalvärde vore väl rimligast, att detta värde sättes i fixt förhållande till antingen utdelningen eller vinsten för närmast föregående år.

Skatten komme att träffa förmögenheten och den kunde lämna ett ej föraktligt bidrag till de ständigt växande statsutgifterna.

Att slutligen en ej så liten hämsko därigenom blefve lagd på aktiejobberiet i större skala vore en följd af åtgärden, hvilken väl ingen utom jobbarne skall beklaga.

Måhända kunna äfven andra utvägar än de nu antydda uppsökas för att förebygga det obehöriga kringgående af lag, mot hvilket denna motion vill förorda botemedel. Frågan torde vara af den natur, att alla därpå inverkande synpunkter genom noggrann utredning böra tagas i betraktande och följaktligen underkastas Kungl. Maj:ts pröfning.

På grund af det anförda tillåter jag mig därför att föreslå:

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda på hvad sätt det nu rådande missbruket, att aktieägare genom tillfälliga skenöfverlåtelser af aktier bereda sig större inflytande å bolagsstämmas beslut än hvad lag eller bolagsordning medgifver, lämpligast kunde förebyggas samt förelägga Riksdagen det förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.

Stockholm den 27 januari 1903.

Karl Staaff.

domare, att de skola anses jäfviga ej blott om de hafva i saken del utan äfven om de hafva en "lika" sak i annan rätt.

Fullt kan man nu naturligtvis aldrig förebygga, att en ämbetsman kan äga privata intressen, hvilka i större eller mindre mån kunna tänkas influera på hans omdöme och handlingssätt såsom ämbetsman. Han är ju ej och kan ej vara blott ämbetsman, han är också en medborgare som alla andra med rätt att såväl som andra medborgare förvalta sina ägodelar på sätt honom bäst synes, och följaktligen finnas väl alltid äfven hos honom privata ekonomiska intressen.

Men om dessa privata intressen sträckas utöfver hvad nödigt och tillbörligt är, torde det vara anledning för de lagstiftande myndigheterna att gifva noga akt därpå och i tid öfverväga, huruvida ej åtgärder däremot erfordras.

Och i senare tider tyckas mig flerahanda tecken gifva vid handen, att en sådan uppmärksamhet från lagstiftarnes sida i vårt land är i antydt hänseende erforderlig. Det synes mig nämligen, som om ämbetsmännen i vårt land i långt högre grad än tillföre och i långt vidsträcktare grad än som är lämpligt begynt att ägna sig åt det rena affärlifvet. Detta har skett isynnerhet genom ämbetsmäns inträdande såsom ordförande eller ledamöter i styrelser för aktiebolag eller såsom revisorer i dylika bolag. Att ämbetsmän likasom andra personer placera sina pennningar i aktier kan ej vara otillåtligt. Men att de aktivt deltaga i stora affärers ledning måste ur flera synpunkter anses betänkligt. Redan länge har från många håll framställts krafvet på att det bör noggrannare tillses, att ämbetsmän verkligen ägna sin hufvudsakliga arbetstid åt sin tjänst. Och detta synes vara ett särdeles befogadt önskemål. Men hvad jag i detta sammanhang framför allt vill betona är, att ämbetsmäns aktiva deltagande i affärlifvet innebär en verklig fara för deras opartiskhet i sina tjänsteåligganden — detta i all synnerhet när det gäller den högre administrationens ämbetsmän. Nutidens mångsidiga, omfattande, i de mest olika förhållanden ingripande affärsintressen bringa med nödvändighet de stora ekonomiska sammanslutningarna i permanent kontakt med landets administration. Det kan gälla förmåner af en eller annan art — in eller utländes — det kan gälla åtgärder, som de administrativa myndigheterna på egen hand kunna afgöra, det kan gälla förändringar i lafstiftningen, där de med sin auktoritet genom utlåtanden och uppgifter kunna inverka. Huru skall nu en ämbetsman, som själf har ett, måhända alldeles liknande intresse, att för sitt bolag bevaka som det ett sökande bolag vill hafva främjadt, kunna äga fullständig opartiskhet i sitt görande och låtande? Eller om han verkligen kan det, huru skall allmänheten kunna bringas att tro detta? Måste icke hans auktoritet lida atbräck, äfven om hans beslut verkligen endast ledas af rena afsikter?